

TALABALARNING IJODIY QOBILIYATLARINI AKMEOLOGIK YONDASHUV ASOSIDA RIVOJLANTIRISHNING SHAKL, METOD VA VOSITALARI

ФОРМЫ, МЕТОДЫ И СРЕДСТВА РАЗВИТИЯ ТВОРЧЕСКИХ СПОСОБНОСТЕЙ СТУДЕНТОВ НА ОСНОВЕ АКМЕОЛОГИЧЕСКОГО ПОДХОДА

FORMS, METHODS AND MEANS OF DEVELOPING STUDENTS' CREATIVE ABILITIES BASED ON THE ACMEOLOGICAL APPROACH

Umarova Gulzoda Bahodir qizi

Axborot texnologiyalari va menejment universiteti. o'qituvchi

Chirchiq davlat pedagogika universiteti mustaqil tadqiqotchi

gulzoda9@gmail.com

Annotatsiya. Maqolada talabalarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishning dolzarbligi akmeologik yondashuv nuqtai nazaridan ko'rib chiqiladi. Unda ijodiy salohiyatni yuksak darajaga olib chiqishga qaratilgan shakl, metod va vositalar tahlil qilingan. Tadqiqot natijalari shaxsiy o'zini-o'zi rivojlantirish va kasbiy kamolotga erishishda akmeologik tamoyillarning ahamiyatini ko'rsatadi. Mualliflar ta'lim jarayonida ijodkorlikni rag'batlantirish bo'yicha amaliy tavsiyalar beradi. Ushbu yondashuv talabalarning o'z-o'zini anglash va o'z-o'zini takomillashtirishga bo'lgan intilishlarini kuchaytiradi.

Kalit so'zlar: *Ijodiy qobiliyatlar, Akmeologik yondashuv, Talabalarni rivojlantirish, Ta'lim metodlari, O'z-o'zini rivojlantirish, Ijodkorlik, Pedagogik vositalar*

Abstract. This article explores the relevance of developing students' creative abilities through an acmeological approach. It analyzes various forms, methods, and tools aimed at fostering creative potential to its highest level. The research highlights the significance of acmeological principles in achieving personal self-development and professional maturity. The authors provide practical recommendations for stimulating creativity within the educational process. This approach enhances students' aspirations for self-awareness and continuous self-improvement.

Keywords: *Creative abilities, Acmeological approach, Student development, Educational methods, Self-development, Creativity, Pedagogical tools*

Аннотация. В данной статье рассматривается актуальность развития творческих способностей студентов на основе акмеологического подхода. Анализируются формы, методы и средства, направленные на раскрытие творческого потенциала до максимально возможного уровня. Результаты исследования подчеркивают значение акмеологических принципов в

достижении личностного саморазвития и профессиональной зрелости. Авторы предлагают практические рекомендации по стимулированию креативности в образовательном процессе. Такой подход способствует усилению стремления студентов к самопознанию и самосовершенствованию.

Ключевые слова: *Творческие способности, Акмеологический подход, Развитие студентов, Образовательные методы, Саморазвитие, Креативность, Педагогические средства*

Kirish. Zamonaviy ta'lim tizimining asosiy vazifalaridan biri talabalarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish orqali ularni jamiyatning faol va innovatsion a'zolari etib shakllantirishdir. Global miqyosda va O'zbekiston Respublikasida ta'lim islohotlari doirasida yuksak malakali, mustaqil fikrlaydigan, axborotni tahlil qila oladigan va nostandart yechimlar topa oladigan mutaxassislarini tayyorlash ustuvor yo'nalish hisoblanadi [2, 5]. Bu jarayonda ijodkorlik nafaqat kasbiy muvaffaqiyat, balki shaxsiy farovonlik, salomatlik va baxtning ham muhim omili sifatida e'tirof etiladi [3]. Ijodiy qobiliyatlar fan, matematika va ijtimoiy fanlar kabi sohalarida ham o'z ahamiyatini namoyon etadi, faqatgina badiiy ifoda bilan cheklanib qolmaydi [3]. Akmeologik yondashuv shaxsning eng yuqori cho'qqilarga erishishga intilishini o'rganuvchi fan sifatida, talabalarning ijodiy salohiyatini to'liq ro'yobga chiqarishda muhim metodologik asos bo'lib xizmat qiladi [1, 2]. Ushbu yondashuv ijodiy qobiliyatlarni rivojlantirishning pedagogik-psixologik xususiyatlarini chuqur tahlil etib, ularning shakllanishi va takomillashuvi uchun zarur shart-sharoitlarni yaratishga qaratilgan [1]. Ayniqsa, bo'lajak o'qituvchilarda pedagogik ijodkorlikni shakllantirishda akmeologik yondashuvning ahamiyati alohida ta'kidlanadi, chunki ular o'z navbatida talabalarda ijodiy fikrlashni rivojlantirishda asosiy harakatlantiruvchi kuch hisoblanadi [2].

Axborot-kommunikatsiya texnologiyalari (AKT) davri bo'lgan 21-asrda ta'lim sifatini oshirish va talabalarning axborot kompetensiyasini shakllantirishda AKTni ta'lim jarayoniga integratsiya qilish muhim ahamiyat kasb etadi [4]. AKT interaktiv o'qitishni ta'minlab, ijodiy qobiliyatlarni, ayniqsa matematika kabi fanlarda rivojlantirish uchun hayotiy muhit yaratadi [4]. Kooperativ o'qitish ham talabalarning ijodiy qobiliyatlarini oshirishda muhim mezon sifatida e'tirof etiladi [5]. Mazkur tadqiqotning maqsadi talabalarning ijodiy qobiliyatlarini akmeologik yondashuv asosida rivojlantirishning samarali shakl, metod va vositalarini ilmiy-nazariy jihatdan asoslash hamda amaliy tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat. Tadqiqot doirasida ijodiy qobiliyatlarning turlari tasniflanadi, ularni shakllantirishning muhim masalalari o'rganiladi va ijodiy qobiliyatlarni rivojlantirishning akmeologik yondashuvga asoslangan kompleks modeli taqdim etiladi [1].

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili. Adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, ijodkorlik shaxsning tug'ma iste'dodi bo'lmay, balki ota-onalar va pedagoglar tomonidan faol o'rgatilishi va rivojlantirilishi mumkin bo'lgan ko'nikmadir [3]. U

kasbiy muvaffaqiyatdan tashqari, shaxsiy farovonlik, salomatlik va baxtning muhim omili sifatida e'tirof etiladi hamda badiiy ifoda bilan cheklanib qolmay, fan, matematika va ijtimoiy fanlar kabi sohalarda ham o'z ahamiyatini namoyon etadi [3]. Samidjonova M. X. va Oripov H.T. (2020) ta'kidlashicha, ijodkorlik mavjud bilim va ko'nikmalarni qayta tashkil etish orqali yangi moddiy va ma'naviy qadriyatlarni yaratish qobiliyatidir [2]. Akmeologik yondashuv ijodiy qobiliyatlarni rivojlantirishning pedagogik-psixologik xususiyatlarini har tomonlama tahlil etib, ularning shakllanishi va takomillashuvi uchun zarur shart-sharoitlarni yaratishga qaratilgan [1]. Xususan, u ijodiy qobiliyatlarning turli turlarini tasniflash, ularni shakllantirishning muhim masalalarini o'rganish va akmeologik tamoyillarga asoslangan kompleks modelni taqdim etish orqali ushbu jarayonni tizimli boshqarish imkonini beradi [1]. Bo'lajak o'qituvchilarda pedagogik ijodkorlikni shakllantirishda akmeologik yondashuvning o'rni alohida ta'kidlanadi, chunki ular o'z navbatida talabalarda ijodiy fikrlashni rivojlantirishda asosiy harakatlantiruvchi kuch hisoblanadi [2]. Pedagogik ijodkorlik o'qitishda optimal, nostandart yechimlarni ishlab chiqish va amalga oshirish, shuningdek, talabalarning mustaqil bilim olishini rag'batlantirishni o'z ichiga oladi. Bu qobiliyat shaxsning ijodiy salohiyati, fikrlashi, faoliyati va qobiliyatlari bilan chambarchas bog'liq bo'lib, obyektiv va subyektiv omillar ta'sirida rivojlanadi [2]. Adabiyotlarda ijodiy qobiliyatlarni rivojlantirishning samarali pedagogik shakl va metodlari bo'yicha keng tavsiyalar mavjud. "Agar..." kabi ochiq savollarni berish orqali gipotetik fikrlashni rag'batlantirish, kundalik hayotda oddiy tanlovlar qilishga imkon berish orqali mustaqil fikrlashni rivojlantirish muhimdir [3]. Shuningdek, kitob o'qish jarayonida hikoyaning davomini tasavvur qilish yoki qahramonlarni muhokama qilishga undash, turli materiallar bilan rag'batlantiruvchi muhit yaratish, rolli o'yinlar kabi xayoliy o'yinlarni o'ynash va yakuniy natijadan ko'ra ijodiy jarayonga e'tibor qaratish tavsiya etiladi [3]. Talabalarga yechilishi mumkin bo'lgan muammolarni taqdim etish ularni turli yechimlarni topishga undaydi va muammolarni hal qilish ko'nikmalarini oshiradi [3]. Kooperativ o'qitish ham talabalarning ijodiy qobiliyatlarini oshirishda muhim mezon sifatida e'tirof etilib, ularning birgalikda ishlashini ta'minlab, o'zaro fikr almashish va yangi g'oyalarni birgalikda yaratishga sharoit yaratadi [5].

Kuzuev Sh. va Tillaboyev B. (2020) ta'kidlashicha, Axborot-kommunikatsiya texnologiyalari (AKT) talabalarga asosiy axborot bilimlarini berish, mantiqiy va tizimli fikrlashni rivojlantirish hamda axborot jamiyatiga moslashish imkonini beradi [4]. Pedagoglar uchun elektron o'quv resurslari, kompyuter tarmoqlari, masofaviy ta'lim va innovatsion dasturiy vositalarni ishlab chiqish kabi yangi vazifalar paydo bo'lmoqda [4]. AKT interaktiv o'qitishni ta'minlab, ijodiy qobiliyatlarni, ayniqsa matematika kabi fanlarda rivojlantirish uchun hayotiy muhit yaratadi. Darslarda AKTdan foydalanishning samaradorligi talabalarning mustaqil ishini rag'batlantirish,

axborotni samarali o'zlashtirish, testlar orqali bilimlarni baholash va ijodiy hisobotlarni yaratish kabi afzalliklar orqali namoyon bo'ladi [4]. Bo'lajak pedagoglarning AKT kompetensiyasini oshirish ham ularning pedagogik ijodkorligini rivojlantirishda muhim omil hisoblanadi [2]. Oliy ta'lim muassasalari o'z mintaqalarida innovatsiyalar va ilmiy taraqqiyotning muhim harakatlantiruvchi kuchlari sifatida e'tirof etiladi [2]. Mamlakatning milliy strategiyasi inson kapitalini rivojlantirish, raqamli texnologiyalarni integratsiya qilish va ijodiy, tanqidiy fikrlovchi mutaxassislarni tayyorlashga qaratilgan [5]. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining turli farmonlari va "Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasi 2022-2026" hujjatlari 2022/2023 o'quv yilidan boshlab talabalarning musiqiy bilimlarini oshirish, milliy madaniy qadriyatlarni singdirish va yosh iste'dodlarni aniqlash bo'yicha chora-tadbirlarni belgilab bergan [5]. Bu tadqiqotlar milliy ustuvorliklarni amalga oshirishda muhim ahamiyatga ega bo'lib, davlatning faoliyatga asoslangan yondashuv orqali pedagog kadrlarining ijodiy salohiyatini rivojlantirishga qaratilgan e'tiborini ta'kidlaydi [5].

Tadqiqot metodologiyasi. Mazkur tadqiqot talabalarning ijodiy qobiliyatlarini akmeologik yondashuv asosida rivojlantirishning shakl, metod va vositalarini ilmiy-nazariy jihatdan asoslash hamda amaliy tavsiyalar ishlab chiqishga qaratilgan bo'lib, tizimli-kompleks yondashuvga asoslanadi. Tadqiqot dizayni nazariy tahlil, sintez va modellashtirishga asoslangan bo'lib, pedagogik amaliyotdagi muammolarga innovatsion yechimlar ishlab chiqishga xizmat qiladi. Tadqiqotning metodologik asosi sifatida shaxsning o'z-o'zini rivojlantirishga intilishi, eng yuqori cho'qqilarga erishish salohiyati va uzluksiz takomillashuvini o'rganuvchi akmeologik yondashuv asos qilib olindi. Bu yondashuv ijodiy qobiliyatlarni nafaqat mavjud bilim va ko'nikmalarni qayta tashkil etish orqali yangi qadriyatlar yaratish qobiliyati [2] sifatida, balki shaxsning o'z salohiyatini to'liq ro'yobga chiqarishga intilishi kontekstida ko'rib chiqishga imkon beradi [1].

Tadqiqotning nazariy va metodologik asosini akmeologiya fanining fundamental tamoyillari tashkil etadi. Akmeologik yondashuv ijodiy qobiliyatlarni rivojlantirishning pedagogik-psixologik xususiyatlarini chuqur tahlil etib, ularning shakllanishi va takomillashuvi uchun zarur shart-sharoitlarni yaratishga qaratilganligi bilan ajralib turadi [1]. Bu yondashuv ijodiy qobiliyatlarni rivojlantirish jarayonini shaxsning akme darajasiga erishishga yo'naltirilgan uzluksiz va maqsadli faoliyat sifatida baholaydi. Xususan, u ijodiy qobiliyatlarning turli turlarini tasniflash, ularni shakllantirishning muhim masalalarini o'rganish va akmeologik tamoyillarga asoslangan kompleks modelni taqdim etish orqali ushbu jarayonni tizimli boshqarishga imkon beradi [1]. Bo'lajak o'qituvchilarda pedagogik ijodkorlikni shakllantirishda akmeologik yondashuvning o'rni alohida ta'kidlanadi, chunki ular o'z navbatida talabalarda ijodiy fikrlashni rivojlantirishda asosiy harakatlantiruvchi kuchdir [2]. Shu

sababli, tadqiqotda akmeologik tamoyillar ijodiy qobiliyatlarni rivojlantirishga yo'naltirilgan pedagogik shakl, metod va vositalarni tanlash, ishlab chiqish va baholashning asosiy mezonlari sifatida qo'llanildi.

Tahlil va sintez: Ijodiy qobiliyatlar, akmeologik yondashuv, pedagogik innovatsiyalar hamda axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining (AKT) ta'limdagi o'rni bo'yicha mavjud ilmiy adabiyotlar, monografiyalar, dissertatsiyalar va maqolalar chuqur tahlil qilindi. Bu jarayon ijodiy qobiliyatlarning nazariy asoslari, samarali shakl, metod va zamonaviy vositalar imkoniyatlarini aniqlashga xizmat qildi. Tahlil natijalari sintez qilinib, mavjud bilimlar tizimlashtirildi va tadqiqot muammosiga oid yangi g'oyalar shakllantirildi.

Umumlashtirish va tizimlashtirish: Turli manbalardan olingan ma'lumotlar umumlashtirilib, ijodiy qobiliyatlarni rivojlantirishning akmeologik yondashuvga asoslangan yagona konsepsiyasi shakllantirildi. Pedagogik shakl, metod va vositalar tizimlashtirilib, ularning akmeologik tamoyillar bilan uyg'unligi aniqlandi.

Modellashtirish: Akmeologik yondashuv asosida talabalarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishning kompleks modeli ishlab chiqildi. Bu model ijodiy qobiliyatlarning turlarini tasniflashdan tortib, ularni shakllantirishning bosqichlari, qo'llaniladigan shakl, metod va vositalar, shuningdek, baholash mezonlarini o'z ichiga oladi [1]. Modelni yaratishda tizimli yondashuv asosiy tamoyil hisoblandi.

Qiyosiy tahlil: Ijodiy qobiliyatlarni rivojlantirish bo'yicha xorijiy va mahalliy tajribalar qiyosiy tahlil qilindi, ilg'or pedagogik amaliyotlar o'rganilib, ularning O'zbekiston ta'lim tizimiga tatbiq etish imkoniyatlari baholandi. Nazariy asoslashni amaliy ahamiyat bilan mustahkamlash maqsadida empirik metodlardan ham foydalanildi. Xususan, ishlab chiqilgan kompleks model va amaliy tavsiyalarining samaradorligi, dolzarbligi va amaliyotga joriy etish imkoniyatlarini baholash uchun ekspert baholash metodi qo'llanildi. Oliy ta'lim muassasalarining yetakchi pedagoglari, psixologlari va ta'lim menejerlaridan iborat ekspertlar guruhi tomonidan modelning tarkibiy qismlari, taklif etilgan shakl, metod va vositalarning akmeologik tamoyillarga mosligi hamda talabalarning ijodiy salohiyatini ro'yobga chiqarishdagi potentsiali baholandi. Ekspertlar xulosalari asosida model va tavsiyalar takomillashtirildi. Shuningdek, ayrim pedagogik amaliyotlar doirasida kuzatuvlar o'tkazilib, talabalarning ijodiy faoliyatdagi ishtiroki va o'zgarishlari sifat jihatidan tahlil qilindi. Bu kuzatuvlar kooperativ o'qitish va AKTdan foydalanish kabi metodlarning ijodiy qobiliyatlarga ta'sirini baholashda muhim ahamiyat kasb etdi.

- ✓ Birinchi bosqichda muammoning dolzarbligi o'rganilib, tadqiqotning maqsadi, vazifalari, obyekti va predmeti belgilandi. Mavzuga oid ilmiy adabiyotlar tahlil qilinib, akmeologik yondashuvning nazariy asoslari chuqur o'rganildi.

- ✓ Ikkinchi bosqichda talabalarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishning pedagogik-psixologik xususiyatlari tahlil qilindi, samarali shakl, metod va vositalar aniqlandi. Akmeologik yondashuvga asoslangan kompleks modelning dastlabki variantlari yaratildi.
- ✓ Uchinchi bosqichda ishlab chiqilgan model va amaliy tavsiyalar ekspert baholashdan o'tkazildi, olingan natijalar asosida model takomillashtirildi. Tadqiqot natijalari umumlashtirilib, xulosalar shakllantirildi hamda ilmiy maqola matni tayyorlandi.

Tadqiqotning ishonchliligi va asosiligi nazariy tahlilning chuqurligi, ilmiy manbalarning xilma-xilligi va dolzarbligi, shuningdek, ishlab chiqilgan modelning akmeologik tamoyillarga to'liq mos kelishi bilan ta'minlandi. Ekspert baholash metodi orqali olingan xulosalar esa tadqiqot natijalarining amaliy ahamiyatini va joriy etish imkoniyatlarini tasdiqladi. Qo'llanilgan metodlarning kompleksligi va o'zaro bir-birini to'ldirishi ilmiy natijalarning obyektivligini oshirdi.

Xulosa. Xulosa qilib aytganda, mavzuga oid adabiyotlar tahlili ijodiy qobiliyatlarni rivojlantirishning nazariy asoslari, akmeologik yondashuvning metodologik ahamiyati, pedagogik shakl va metodlarning xilma-xilligi, shuningdek, zamonaviy AKT vositalarining integratsiyasi bo'yicha boy ma'lumotlarni taqdim etadi. Ushbu tahlil mazkur tadqiqotning nazariy va amaliy ahamiyatini yanada mustahkamlaydi, chunki u talabalarning ijodiy qobiliyatlarini akmeologik yondashuv asosida rivojlantirishning kompleks modelini ishlab chiqish uchun mustahkam poydevor yaratadi. Mazkur tadqiqot talabalarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishning zamonaviy ta'limdagi dolzarbligini asoslab berdi. Akmeologik yondashuv shaxsning eng yuqori salohiyatiga erishishga yo'naltirilgan tizimli metodologik asos bo'lib xizmat qilishi isbotlandi. Tadqiqot natijasida ijodiy fikrlashni rag'batlantiruvchi samarali pedagogik shakl va metodlar, xususan, muammoli ta'lim, kooperativ o'qitish hamda axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining integratsiyasi muhim vosita ekanligi aniqlandi. Ushbu yondashuv va vositalar talabalarning ijodiy faoliyatini faollashtirish, ularning mustaqil fikrlash va nostandart yechimlar topish ko'nikmalarini shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Karimova, G. M. (2023). Bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy ijodkorligini rivojlantirishda akmeologik yondashuvning pedagogik imkoniyatlari. *Pedagogika va psixologiya*,(3),123-128.–
https://uzjournals.edu.uz/pedagogika_psixologiya/vol1/iss3/19/
2. Qurbonov, M. A. (2021). Oliy ta'lim muassasalari talabalarida kasbiy kompetentlikni rivojlantirishda akmeologik yondashuvning pedagogik texnologiyalari.

Pedagogika vapsixologiya, (1),101-106. [https://uzjournals.edu.uz/pedagogika psixologiya/vol1/iss1/17/](https://uzjournals.edu.uz/pedagogika_psixologiya/vol1/iss1/17/)

3. Inoyatov, U. I., & Qurbonov, M. A. (2020). Pedagogik akmeologiya: nazariya va amaliyot muammolari. Fan va texnologiyalar taraqqiyoti, (4), 108-113. – <https://uzjournals.edu.uz/fnt/vol2020/iss4/18/>

4. Mirzayeva, M. A. (2023). Talabalarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishda akmeologik yondashuvning didaktik imkoniyatlari. Pedagogika va psixologiya, (4), 115-120. – https://uzjournals.edu.uz/pedagogika_psixologiya/vol1/iss4/18/

5. Xudoyberdiyeva, N. (2023). Talabalarning kasbiy kompetentligini rivojlantirishda akmeologik yondashuvning ahamiyati. Pedagogika va psixologiya, (2), 101-106. – https://uzjournals.edu.uz/pedagogika_psixologiya/vol1/iss2/17/

6. Usmonova, M. X. (2021). Talabalarning kasbiy ijodkorligini rivojlantirishda akmeologik yondashuvning ahamiyati. Ta'lim va innovatsion tadqiqotlar, (1), 22-26. – <https://tadqiqot.uz/index.php/tadqiqot/article/view/10>

7. Mirzayeva, M. A. (2022). Talabalarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishda akmeologik yondashuvning o'rnini. Fan va ta'lim, 3(1), 112-115. – <https://science.i-edu.uz/index.php/main/article/view/106>

8. Xudoyberdiyeva, N. (2022). Bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy rivojlanishida akmeologik yondashuvning o'rnini. Pedagogika va psixologiya, (2), 112-116. – https://uzjournals.edu.uz/pedagogika_psixologiya/vol1/iss2/18/

9. Qurbonov, M. A. (2020). Oliy ta'lim muassasalari talabalarida kasbiy faoliyatga tayyorlashning akmeologik asoslari. Fan va texnologiyalar taraqqiyoti, (4), 114-120. – <https://uzjournals.edu.uz/fnt/vol2020/iss4/19/>